

ALFÖLDI IMRE

Tejfoggal kőbe (10.)

Regényes önéletrajzi krónika apámról s magamról

Társadalom

Az 1924-ben Nagyváradon született krónikaíró annak a Mozog Nagy Imrének a fia, akinek önéletírását Jár a baka, jár címmel közöltük folyóiratunk 2016–17-beli számaiban. Az Alföldi Imre írói álnevet használó ifjabbik Nagy Imre emlékiratai édesapja hagyatékával együtt kerültek hozzánk. A vaskos gépiratkötég élére szerzőnk a következő, sokat sejtető megjegyzést fűzte: „Egy hegedűművésznek készül, de végül is középszerű írásipari dolgozóvá kisiklott váradi fiatalember emlékeiből.” A gyermek- és ifjúkorát, tanulóéveit Váradon töltő fiatalember ígéretesnek tűnő zenei pályafutását a második világháború végén – leventeként – a frontra kerülés, majd a hadifogság pokla törte meg. Kalandos úton hazavergődve, mintegy pótcselekvésként állt be „írásipari dolgozó”-nak. Újságíróként előbb szülővárosában tevékenykedett, majd Budapestre költözve különböző lapok, illetve a Rádiókabaré munkatársa lett. Krimiszerzőként öt kötete jelent meg, részint a Népszava kiadásában. Önéletírásának sorozatban közlendő részeit a születésétől 1947-ig terjedő időszakból válogattuk.

Sz. A.

Hat nappal a születésem után, 1924. november 21-én, pénteken avatták fel díszpompával Ferdinánd király lovas szobrát a Piața Uniriin, volt Szent László téren. Az agg királyt lovon ábrázolta a szobor, a ló jobb első lába felhúzva, a király baljával a kantárt húzta hátrafelé, mintha fékezni akarná a lépdelő paripát, jobbában jogar, fején sisak, hátáról palást hullt alá. A Sas palotára nézett, vagy inkább úgy el, fölötte, keletre, talán székhelye irányába. A talapzaton kétoldalt relief, négy márványgömb a keret négy sarkánál, körül kandeláber-tartó kőoszlopok. Mária királyné és a később kitagadott Károly herceg vett részt a szobor leleplezési ünnepségén, valamint Ion Brătianu miniszterelnök, I. G. Duca, Moșoiu tábornok, Angelescu, Lapedatu, Inculeț miniszterek és az akkori időben oly nevezetes Constantin Prezan marsall. Nagy győzelmi céció volt, még apámékat is kirendelték a postáról, nézelődő tömegnek.

Romániát több belpolitikai botrány is izgalomban tartotta világrajövetelem időszakában. Az egyik Văitoianu tábornok kipattant panamaügye, őt az útlevelekkel elkövetett visszaélései miatt éppen letartóztatták, és öngyilkossági kísérleteivel zsarolta a kormányt. A másik a jászvásári rendőrprefektus meggyilkolása volt az ifjú Corneliu Zelea Codreanu által. A harmadik még az előző év végén kezdődött, amidőn Tabéry Géza cikke nyomán kerekedett az úgynevezett csucsai paktum körüli botrány. Mint kiderült, ezt a paktumot úgy kötötték, hogy 1923 nyarán bizalmas tárgyalások indultak Goga és Bucșan, Goga sógora, valamint Szele Béla, a Magyar Párt brassói elnöke, Grandpierre Emil, Gyárfás Elemér, dr. Pál Gábor, Ferenczy Géza, dr. Török Sándor magyar párti tisztségviselők között. Október 23-án hajnalban megállapodás született, a végleges szöveget október 31-én Bukarestben, az Athénée Palace szálló halljában ratifikálták. Goga bemutatta a királynak az okmányt, s az uralkodó rendkívül elégedett volt az eredménnyel. November 25-én zajlott le az ominózus ebéd Goga (azelőtt Boncza Bertáék) csucsai kastélyában, itt Averescu marsall is aláírta! Bernády György viszont, aki a titkos paktumról nem tudott, s akit csak ezen a

csucsai díszebéden avattak be, bírálta a paktum egyes részeit, Ugron István pártelnök pedig alá se írta. Hónapokon át folyt a huzavona, érvényes-e vagy sem a paktum. Tabéry Géza 1924 végén hevesen támadta a Magyar Párt brassói kongresszusát amiatt, hogy ezen a letűnőben lévő, volt magyarországi uralkodó osztály tagjai tolják magukat az élre, ők képviselik az ő régi hatalmukban már nem is érdekelt erdélyi magyarságot. A bihari, a partiumi és az erdélyi magyarság fenntartó elemei Tabéry szerint nem ezek az urak, hanem a magyar munkás, paraszt, kereskedő és iparos. „Brassóban egy nagykeresztes mágnást választottak magyarpárti elnökké. Ehhez a váradi munkásságnak és polgárságnak nincs semmi köze!” – írta. Gulácsy Irén és Perédy György viszont hevesen szembeszállt Tabéryval, az egységes magyarság nevében. Apa naplójában erről ez áll: „Jó, jó, hogy egységes legyen a magyar kisebbség, de miért nem a népi elem vezeti ezt az egységet?”

Egyébiránt később, 1926. február 1-én fel is mondták a paktumot, és a Magyar Párt a liberálisokkal fogott össze. A taktika sikert hozott, így sok magyar bejutott a parlamentbe, de egy hónap múlva újabb kormányváltás következett, ismét Averescu lett a miniszterelnök és Octavian Goga a belügyminiszter. Öngól! Ekkor Ugron kénytelen volt a paktumcsata elvesztése miatt lemondani, ideiglenesen gróf Bethlen György lett az utóda. Kezdeményezése nyomán, hogy a paktumot „helyreállítsák”, az át is alakult választási kartellé. Vaida-Voevod a *Patria* hasábjain véres szájjal lázított a paktum ellen, „román csendőr románt öl, ver a magyar képviselők bejuttatása érdekében” – írta. Uszító cikkeivel Averescuékat próbálta lejáratni. Az *Adevărulban* is megjelent egy gunyoros cikke, melyben ilyeneket írt: „Majd átkeresztelkedem kálvinistává, ha gróf Bethlen György kegyei megengedik; beiratkozom a Magyar Pártba, akkor talán a román belügyminiszter velem is köt egy írásos alkut, s engem szolgál a román csendőr, és nem leszek tovább szegény román kisebbség Nagy-Romániában.” – Értett a demagógiához! Az új Averescu-kormány egy éve alatt mindenestre valamelyest gyarapodott a magyar kisebbség képviselete. Nem sokáig!...

Végül az év krónikájához tartozik a váradi magyar kulturális élet szemszögéből vizsgálva a Gróf László vezette színházi élet felélénkülése. 1925–26-ban például Páger Antal és

akkori felesége, Gere Gaizler Lola operaénekesnő Váradra szerződése. Írták az akkori váradi lapok, hogy ők ketten voltak a színház legelegánsabbban öltözködő művészei. Hannó Béláéknál laktak, a Szent János utcában. Váradról való elszerződésük után híre járt, hogy elválnak, és Gere Lola, a bretonfrizurás szép szőke énekesnő egy gazdag amerikaihoz kíván férjhez menni, akivel a váradi Újságíró Klubban ismerkedett össze. A Gróf-féle társulat a *Mézeskalács* nagy sikerű előadásával nyitotta a szezont. A helyárok így alakultak akkoriban: zsöllye 42–70 lej, körszék 33–55 lej, erkély 12–28 lej, állóhely 6–15 lej. Diákkoromban is körülbelül ezek az árak voltak érvényben, mondanom se kell, ha iskolai engedélyt kaptam a szülőin kívül, csak állóhelyre mehettem Zoltán bátyámmal, legfeljebb az erkély olcsóbb soraiba. Földszinten csak 1942-ben, újságíró volontörködésem idején ültem először a Szigligeti Színház nézőterén. (Közben a harmincas években egy időre a színház be is zárta kapuit, és Regina Maria Mozgó, illetve Városi Mozgó, majd Omnia Filmszínház lett belőle pár esztendőre.) (...)

Az 1924. évhez tartozik még egy ma már igencsak feledésbe merült váradi zenei esemény: Szunyogh Barna székelyhídi jogász több mint huszonöt Ady-verset zenésített meg, s ezeket az Ady-dalokat Székelyhídon, majd barátai rábeszélésére a legjobb tizennyolcat Váradon is bemutatta, az akkori Katolikus Kör mozitermében, 1924. december 11-én. Mi ugyebár csak a Reinitz zenésítette Ady-

dalokról tudunk általában, de Várad régi zenei életéről szólván, hadd tudjuk meg azt is, hogy a székelyhídi Szunyogh Barna is kísérletet tett a maga módján, hogy az Ady-versek megzenésítői, így Reinitz, Kodály, Bartók, Beretvás Hugó és mások sorába lépjen. Vitatják, hogy Szunyogh zenéje kifejezi-e azt, amit Ady a verseiben; azt az új stílust és hangvételt. Nyilván nem versenyezhet Reinitzcal, Kodálllyal, Bartókkal. De hogy Ady költészetének népszerűsítéséhez jelentékenyen hozzájárult, nem vitatható. Kottakéziratai – legalábbis a hetvenes években – a váradi Ady-múzeumban voltak megtekinthetők. (...)

Ebben az időben Váradon is a bubifrizura lett a divat. Hol volt már Gárdonyi Géza „hosszú hajú veszedelmének” romantikája? Bár akadt, aki válópert indított neje ellen a bubifrizura miatt, Asta Nielsen mozisztár démoni szemeivel mégis beleszuggérálta a lányokba a fiús frizurát. Sajnálták ugyan levágni gyönyörű szép hosszú hajukat, de hát a divat az divat, a sikk az sikk! A váradi nők kedvencének, Rohonczy Mihály színművész úrnak ugyancsak fejébe szállt a dicsőség ekkoriban. A *Nótás kapitányban* aratott kivételesen nagy sikere után 3000 lejes gázsiemelésért kért, mire Gróf László, aki elzárkózott a kérelem teljesítése elől, Bihari Nándorra osztotta a szerepet. Rohonczy Váradon 10 ezret kapott, míg más színházaknál – állította – már 15-18 ezer lej volt a bonvivánok gázsija. Törésre került sor: kedd este „egy váradi kislány kedvéért” még eljátszotta Rohonczy a *Nótás kapitány* címszerepét, majd a vasútállomásról üzenté meg Gróf László direktornak, hogy végleg távozik a váradi színházról. Gróf tudomásul vette, nem hagyta zsarolni magát. Nála volt a kassza, ő tudta, mire telik, mire nem. A nagy sikerű darab 15. előadásán, februárban már újra Rohonczy játszotta a szerepet! Megszelídült, visszatért, Gróf pedig visszaadta neki a szerepét. Érdekes, hogy ez a lényegében véve brettli darab akkora sikerrel futott Váradon, nem csak Pesten, hogy állandóan pótszékeket kellett beállítani, a *Délibábos Hortobágyon* című betétszámot pedig hatszor kellett ismételni estéről estére. Áttételeken keresztül valamiképp rímelt ez a nótázó-magyarokodó darab, Farkas Imre műve, a váradi magyarság akkori hangulatával. Még apám is megnézte az előadást kollégáinak ösztönzésére, és azt mondta állítólag – pedig ő többnyire nem dőlt be a giccses érzelésnek –, hogy „na, ez igen!”

Hivatalában, a postán, szinte egy hétre se szüneteltek az izgalmak. 1925 elején például két műszaki tisztviselőt, T. Rădulescu és C. Cosmescu postatiszteket őrizetbe kellett vennie a rendőrségnek, mert telefonon újévi ajándékozásra szólították föl a zsidó bankok és kereskedőházak megfélemlített vezetőit, hogy küldjenek pénzadományokat „a szegény sorsú postatisztviselők” megsegítésére. A begyűlt 70 ezer lejt aztán elosztották maguk között.

Jókai Mór születésének centenáriumi díszelőadással ünnepelhette a Szigligeti Társaság a színházban. Dr. Kocsán János mondott ünnepi beszédet, előadtak egy Tabéry-egyfelvonásost, és *Az arany ember* színpadi változatát. Itt nem tolongott a nép, a nézőtér fele kongott az ürességtől. Apa, a nagy Jókai-imádó, elment, de elkeseredetten jött haza: „a magyarság elfeledi legjobbait, közömbössé vált az emlékük iránt!”

Volt ekkor Nagyváradnak egy közismert, 95. évébe lépő negyvennyolcas honvédja, az öreg Geszty Mihály bácsi. Ferenc Józseffel egy napon, 1830. augusztus 18-án született, a váradi Fürdő utcában. Részt vett a szabadságharcban, megőrizte honvédsipkáját, atilláját, hasig lenőtt szakállát. Arra volt büszke, hogy pontosan egyidős Ferenc Józseffel, ámbár őrurasága szerencsésebb ember a felséges császár-királynál, hiszen az már kilenc éve halott, ő pedig túlélte kortársát, az uralkodót. Állítása szerint a szabadságharc kitörése előtt Brünnben, Galíciában, Olaszországban volt

katona. Nem számított, hogy mit állít, senki nem nézett utána, hogy igaz-e. 75 éves koráig gyakorolta jól kitanult takácsmesterségét. Felesége 30 évesen meghalt, három gyermekét is eltemette az idők során. Fürdő utcai házát elárverezték a feje felől. „Valakiért jótálltam, most az apácáké lett a ház” – mondogatta –, és úgy döntött, hogy adományokból, menhelyen fog élni. Beteg sose volt, az én gyermekkoromban – közel a százhoz – a Közkórház előtt ácsorgott, jó időben, rossz időben, reggeltől estig lábaim elé tett honvédsipkával, abba hulltak az aprópénz adományok. Koldulásból tengette aggastyánkori napjait. „Az a baj – panaszkolta –, hogy bár még csak 94 éves múltam, eléggé gyengén látok és nagyothallok!” Legendák szövődtek személye köré, amiket ő is táplált igaz vagy csak úgy előadott történeteivel. Hogy amikor ő Petőfivel kezet fogott, és megmondta Bem apónak, mit kell tenni, hogy az az „Ábrahám Jankó” (így emlegette Avram Iancu) elinaljon; meg amikor sírva lerakta a fegyvert Világosnál a muszkák előtt! Győzelmes csatákról, rohamokról mesélt, de a legbüszkébb mégis arra volt, hogy noha egy időben született Ferenc Jósikával, mégiscsak ő bírja tovább ezt a nyüves életet! „Nem olyan jó dolog ám királynak lenni, mint sokan hiszik – mondogatta. – Még a fia, Károly se vitte semmire. Kétszer is hazament Magyarországra, aztán mind a kétszer hagyta magát elkergetni. Nem való az olyan ember királynak!”

Néha, amikor „rosszul ment a bót”, nem nagyon potyogtak az aprópénzek a sipkába, rázendített a Kossuth-nótára. Ennek többnyire orrvérzés lett a vége. Mindig akadt egy rendőr vagy egy román suhanc, aki szájon vágja. A vén negyvennyolcasnak ilyenkor kicsordult a könnye, letörölte egy koszos ronggyal, amit évek óta a zsebében hordozott, és csóválta a fejét: „Ma már semmi nem olyan, mint régen volt! Bezzeg, ha akkor nem teszem le a puskámat én is! Nagy hülyeség volt letenni, de hát Görgei mondta, mit csináljunk? Most seggbe löhetném ezt a taknyos verekedőt!” Egy-egy ilyen incidens föllendítette az üzletet. Akik látták vagy hallották, mit csináltak megint azzal a szegény negyvennyolcas

hőssel, Geszty bácsival, bővebben pottyantottak banikat és lejekeket a színekopott honvédsipkába. Jóérzésű románok is!

„A román nyelv elégtelen tudása” címén elkezdődtek az elbocsátások a váradi postaigazgatóság területén is. Apát ettől fogva, egészen addig, ameddig őt is elérte a harmincas évek közepén ez a balsors, tíz éven át izgatta, idegesítette a feje fölött lógó Damoklész-kard. Pedig ő mindent elkövetett a nyelv elsajátítása érdekében. Az 1925-ös, kezdeti elbocsátások ellen a postások még tiltakoztak – mármint a magyarok –, a váradi lapok is. Küldöttséget menesztettek Marini vezérfelügyelőhöz. Elsősorban fiatal, regátbeli levélkihordókat helyeztek az elbocsátottak helyére, akik a címzetek nevét se tudták kibetűzni, inkább eldobálták a leveleket. Többen közülük – főleg a bihari falvakból Váradra becsődített levélkihordók – rövidesen tisztességgel visszaadták megbízatásukat, mondván, hogy „nem találjuk ebben a nagy városban az utcákat, és nem tudjuk elolvasni a címzetteket”. Erre Marini – átmenetileg! – visszavette az elbocsátott magyarok egy részét.

(Folytatjuk)

*A szöveget gondozta és szerkesztette
SZILÁGYI ALADÁR*